

Michael Hagen

Nedskriverens navn Gunnar Rudi

Adresse

Fødselsår

Fødested

Er det egne opplevelser som skildres? Nei

Fortellerens navn Michael Hagen

Adresse Lesja

Fødselsår 1901

Fødested Lesja

Min far het Hans Avdemshagen og var født 13.9. 1858. Mor het Marit og var født på et husmannsbruk som het Motterudløkken noen år etter far.

Farfars navn var Ola Leirhaugen. Han var født og oppvokst på Dovre. Farmor het Kari Orderløkken, født på et husmannsbruk under Tøndevold.

Morfar het Syver Hjellkroken og var husmannssønn fra Dovre. Mormor, Kari Bleserholen, var likeledes født og oppvokset der i bygden.

Far var født i Avdemshagen – et husmannsbruk under Lille-Avdem – og der kom han også til å bli boende for levetiden. Han var dyktig gråsteinsmurer og arbeidet mye sammen med mureren Ola Asmundstad her fra bygden. De dro rundt og muret om sommeren, og vinterstid sprengte de delvis murstein. Dette arbeidet ble etter tiden bra betalt. Den første tiden far drev med det, regnet han med å tjene kr. 2,- pr. dag når han hadde akkord. Først og fremst var det fjøs han muret, både her i bygden, på Dovre, i Kvam (i Nord-Fron= og i Heidal. Ellers drev far mye snarefangst inne på Dalsiden om vintrene.

Vi var 12 søsken: Kari, Karen, Olga, Sofie, Andreas, Karl, Marie, Hanna, Michael, Brit, Kristine og Anne. Tre søstre og en bror utvandret til Amerika, og av disse lever nå bare min bror. En søster er bosatt i Asker, en annen i Grimstad og en tredje i Molde.

mine foreldre og søsken var vi ikke andre husstandsmedlemmer, bortsett fra at mormor bodde hos oss de siste årene av sitt liv. Alle mine søsken var imidlertid sjelden hjemme på en gang, da vi måtte dra ut for å tjene vårt brød så snart vi ble store nok til det.

Barndomshjemmet var det samme som fars, husmannsbruket Avdemshagen under Lille-Avdem – Jordveien – som fremdeles er den samme – er oppgitt til 5 mål (dekar) dyrket mark, men den er nok noe større, antakelig ca. 8 mål.

Jorden egnet seg godt for korndyrking. Åkerarealet var som regel et par mål, og på dette avlet vi vanligvis 3-4 tønner bygg. Vi hadde dessuten en liten potetåker, men vi avlet ikke tilstrekkelig med poteter til vårt forbruk. Selv på de største gårdene i nabolaget var det bare så vidt de avlet nok poteter i min barndom. Det var vanlig praksis å sette poteter på den simpleste jorden.

Av andre vekster dyrket vi neper på en liten jordlapp, såkalte skålneper. Disse ble kokt og spist sammen med "blandasmør". Bærbusker fantes ikke.

Besetningen bestod av to kyr og stundom et par sauer. Dessuten hadde vi en kalv som ble slaktet om høsten. Hver høst sanket far 20 store kjelkelass med mose – såkalt "kvitkrull" – inne ved et fjell som kalles Horongen, og om sommeren rispet mor og vi barna massevis av lauv som vi tørket. Høyavlingen måtte jo bli utilstrekkelig på så lite et bruk som vårt.

Gris holdt vi imidlertid alltid – og den som var både stor og gild. Foruten alminnelige skyller ble den foret med ”skjør” (sur skummetmelk) og lauv.

Vi hadde beiterett gjennom husbonden i felles beitemark og rett til å ta gjerdefang i husbondens skog. Ved fikk vi derimot bare av husbondens andel i bygdeallmenningen. Det hørte nemlig lite skog til husbondsgården.

Det var antakelig farfar som først ryddet og bygde i Avdemshagen. Far hadde bygget husene på bruket og eide dem selv. Tidligere hadde det stått noen eldre hus der som han rev.

Bebyggelsen bestod av stue, fjøs og løe. De to førstnevnte husene var laftet, mens løen var av reisverk. De er nå borte alle sammen. Bruket er fremdeles husmannbruk.

Stuen hadde en grunnflate på 4,5x5 m². Den var bygget på en simpel grunnmur, og taket var alminnelig åstak tekket med never og gresstorv. Det var bare ett rom i stuen, men den var utstyrt med en liten sval foran inngangsdøren. Denne var plassert midt på den ene langveggen, og på tverrveggen til venstre for denne satt stuens eneste vindu.

I det ene hjørnet stod peisen, sammen med en komfyr som nådde omtrent midt frem på gulvet. Under stuen fantes en liten jordkjeller.

Inventaret vårt var svært sparsomt. I hjørnet mellom dør og vindu hadde vi et bord som ble hengt opp på veggen etter hvert måltid. Det var omgitt av veggfaste benker og en ”bordskrakk”. En stor seng opptok plassen i et annet hjørne og – etter at jeg ble større – en sengebenk i et tredje. Noen enkle, gammeldagse stoler stod spredt her og der, og en ”tallerkenrekke” hang på den ene veggen. Noe skap fantes ikke. – Når mor hadde vev oppe, ble det så liten plass at en knapt kunne få snudd seg. Det var et hell at bare 4-5 barn bodde hjemme samtidig.

Husets eneste ordentlige seng måtte gi plass for fire personer. Det var mor og far som lå der, med en unge mellom seg og en annen på tvers nede ved fotenden. Under sengen stod en karm som en hver kveld dro frem og redde opp i. Senere fikk vi også som nevnt en sengebenk. Jeg skal si det var trangt om soveplass!

”Sengene” var fylt med rughalm og hadde hjemmevevde dyner og puter med klippede filler i. Laken ble ikke brukt. Om vinteren brukte far og mor en skinnfell.

Både vegger, tak og gulv var umalt. Hver lørdagskveld ble gulvet strødd med einerbrisk. Mor var flittig til å vaske, men vi var jo så mange mennesker at renholdet måtte bli vanskelig. I vinduet fantes hverken gardiner eller pott blomster, men på veggene hang noen fotografier av slektninger i Amerika.

Til kokekar brukte vi alminnelige malmgryter. En stekepanne fantes i huset. Ellers hadde vi ”bryggestette”, ambarer, spann og andre slags laggede kar.

Av krustøy eide vi noen få tallerkener og kaffekopper. Mens jeg var ørliten, brukte vi skjær og fat av tre, men dette kom av bruk på den tid jernbaneanlegget gikk over Lesja. Men vi hadde en gammel hornskje etter morfar. Ellers spiste vi med jernskjær. Bordknivene var kjøpt hos handelsmannen, men gafler eide vi nesten ikke i min tidligste barndom. Kniver og skjær ble oppbevart i en ”skeilaup”.

Den viktigste hverdagskosten var graut, melk, flatbrødsoll, velling, tvestekt flatbrød, smør og skjørost. Middagsmaten varierte mellom kokt kjøtt og flesk, sild og lutefisk. Om vinteren spiste vi av og til ”fersk fisk” som kunne være 14 dager gammel.

Mor var mye borte i arbeid, og som betaling fikk hun matvarer – både mel, malt, kjøtt og andre ting. Til hver jul stekte hun ”skrivabrød” og avletter og brygget maltøl. Når ølet hadde begynt å ”gå” (dvs. å gjære), strødde hun aske på et trefat og la et klede over dette. Derpå tok hun en skje og skummet gjæren av ølet og samlet den opp på kledet. Den tørket så når væten trakk seg ned i asken på skålen. Gjæren var mørk, og den egnet seg godt til å brygge nytt øl

av, for den etterlot seg nemlig ingen gjærsmak. Det kom mange nabokoner hit for å få ølgjær av mor.

Jeg kan ikke huske at vi noensinne var plaget av matmangel. Dersom vi ville, kunne vi få kjøpt matvarer hos husbonden. Men disse måtte en enten betale kontant eller arbeide for dem. Om søndagene hadde vi litt bedre mat enn til vanlig. ”Mårgåverden” bestod da gjerne av grøt kokt på fint mel og nysilt melk med kokt rømme til å helle over. Dette var fars livrett. En ble veldig mett av den. Til middag spiste vi ofte vafler.

Mor vevde, spant og strikket. Hun satt for en stor del langt utover natten med slikt arbeid. Alle klær –både til barn og voksne – var sydd av hjemmevirkede tøy, og alle hadde vi noen klær til pent bruk på skolen, om søndagene og når vi var borte. Yttertøy ble ikke brukt av verken voksne eller barn.

Jeg kan ikke huske at vi noen gang fikk avlagte klær fra husbondsgården. Vi mottok heller aldri økonomisk støtte utenfra.

Avgiften for bruket skulle fra svare i form av arbeid på husbondsgården. Til sammen pliktet han å være der 24 arbeidsdager. Disse dagsverkene var fordelt på følgende måte: 4 i våronnen, 8 i slåtonnen, 8 i skurdonnen og 4 under mosetakingen om høsten. Et dagsverk i skurdonnen tilsvarte skurd av 1 dagmål åker (1200 kvadratalen). Det var for det meste mor og vi barna som måtte skjære, fordi far i sommerhalvåret mest mulig arbeidet som murer. Han var nesten aldri hjemme i skurdonnen.

Arbeidsdagen varte fra kl. 6 om morgenen til kl. 6 om kvelden og hadde 4 økter:

”Fyridugurdsøkt”, dugurdsøkt, nonsøkt og kveldsøkt. Kosten på husbondsgården var omtrent den samme som hjemme.

Far snudde litt på bruket hver vår, men han arbeidet da på spreng for å kunne dra ut på muring igjen fortest mulig.

Jorden var så stenete at han sjelden lånte hest og redskap hos husbonden. Når dette likevel hendte, var det gjerne med en mann fra husbondsgården. Men hele hjelpen skulle være gratis. Som regel var det far som utførte slåttearbeidet på bruket, men mor og vi barna måtte bære høyet i hus. Vi skar også den vesle åkeren.

Muringen var fars hovedervert inntil jernbaneanlegget gikk over Lesja. Da fikk han seg arbeid der.

Mor hadde ingen arbeidsplikt på husbondsgården. Hun for mye rundt på slakting og bakst, og om høsten påtok hun seg skurd. Hun hadde ikke fullt så lang arbeidsdag som far, men jeg vet ikke hvor stor daglønnen kan ha vært. Det ble imidlertid vesentlig betalt in natura.

Jeg har aldri verken sett eller hørt tale om at far hadde noen kontrakt med husbonden sin.

Forholdet mellom partene bygget bare på muntlig overenskomst. Far skulle få sitte på bruket så lenge han levde, og mor hadde rett til å bli boende der om hun ble enke.

Når mor var borte i arbeid, pleide hun å ta med seg et eller to av de minste barna, mens de øvrige fikk greie seg hjemme som best de kunne. I en slik stor søskenflokk som vår var det jo alltid en eller annen som var såpass gammel at han (eller hun) kunne holde øye med de andre. Ellers måtte vi tidlig lære å greie oss på egenhånd.

Vi ble alltid bedt i ”lag” på husbondsgården, og hvert år fikk vi slåttgraut og skurdgraut.

Søndagen etter slått eller skurd var unnagjort, kom et sendebud fra husbondsgården og bad hele familien komme og spise rømmegraut. Her på Lesja var ”rubb og stubb” (alle og enhver) med i dette. Vi barna kunne få være med i ”lag” dersom vi hadde klær til det.

Jeg hadde så nær glemt å fortelle at mot var fast medhjelperske for jordmoren i bygden. Hun dro rundt og hjalp barselkoner vidt og bredt. På slike turer – og når hun var borte i arbeid – fikk hun ofte avlagte klær som hun kunne sy om igjen til oss barna. Yngre søsken måtte bruke om igjen klær etter eldre, dette gjaldt både gutter og jenter.

Det hendte at vi hadde skredder hjemme i stuen, men aldri skomaker. Far kjøpte lær, og så kom skomakeren og tok mål av oss med papirstrimler.

Det har ikke hersket utpreget standsforskjell her i bygden. Husbonden gikk selv med i arbeidet på gården, og både husbondsfamilie og arbeidsfolk spiste ved et og samme bord. Jeg begynte på skolen 7 år gammel og gikk der til jeg var fylt 14. Hver annen dag var jeg fri. Jeg måtte hjelpe til med å bære ved og vann, men ellers gikk fritiden til lek. Om vinteren stod jeg for det meste på ski, og om våren og sommeren var det moro å slå ball.

TI år gammel ble jeg rammet av poliomyelitt og har siden hatt en ryggskade. Men jeg kom meg da såpass at jeg ble noenlunde arbeidsfør.

Første arbeidet mitt var å kjøre høy på Stor-Koldstad. Jeg slapp da selvfølgelig å lesse. På den tid var jeg i konfirmasjonsalderen, og lønnen for sommeren var ny dress og lærsko med hæljern. Dette utstyret brukte jeg konfirmasjonsdagen min.

Jeg likte meg så godt på Stor-Koldstad at jeg ble værende der til 1925. Derpå tjente jeg i to somre som onnekar hos Michael Hole. Så døde mor, og jeg måtte være hjemme og passe bruket og overta husstellet. Samtidig var jeg reverøkter hos A. O. Hole, en kjøpmann i nabolaget. Her fikk jeg interesse for pelsdyravl, og da jeg etter kort tid overtok bruket, begynte jeg med revefarm.

Bruket har jeg på samme vilkår som far, bortsett fra at jeg er fritatt for dagsverkene i våronnen og i mosesankingen. Bruket har dessuten nå egen allmenningsrett.

Jeg førte et temmelig stille ungdomsliv. Noen fremtidsplaner hadde jeg ikke; det var jo så godt som ingenting å ta fatt på her utenfor jordbruket, og andre muligheter var det også smått med for en fattig og svakelig gutt.

I 1954 ble jeg gift med Eldrid Bakken fra Namdalseid, som kom til meg som husholderske.

Min fremste interesse er pelsdyravlen, og jeg er medlem av Norsk Sølvreveavlslag. Dessuten står jeg tilsluttet Norsk Sau- og Geitavlslag.

En stund deltok jeg i Lesja Arbeiderforening, men den er nå for lengst oppløst.